

**ZARGARLIK SAN'ATIDA YANGI DAVR: ZAMONAVIY DIZAYN
VA AN'ANALAR UYG'UNLIGI**

Xakimova Madina Kozimjon qizi

*Andijon davlat pedagogika instituti Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi
yo`nalishi*

ANNOTATSIYA: Maqolamda asosan milliy zargarlik san'atining rivojlanish bosqichlari, an'anaviy zargarlik maktablari merosi va zamonaviy dizayn tamoyillarining o'zaro sintezi tadqiq etilgan. Zargarlik buyumlari shunchaki bezak elementi bo'lib qolmay, balki xalqning madaniy o'zligini, estetik qarashlarini hamda tarixiy xotirasini aks ettiruvchi muhim moddiy-ma'naviy ob'ekt sifatida tahlil qilinadi. Maqolada Buxoro, Xiva, Samarqand, Toshkent va Farg'ona zargarlik maktablarining o'ziga xos texnik usullari (filigran, shabaka, bosma, haqiqiy toshlar bilan ishlash) va ularning zamonaviy zargarlik san'atida qayta namoyon bo'lish tendentsiyalari yoritib berilgan.

KALIT SO'ZLAR: zargarlik san'ati, zamonaviy dizayn, an'analar uyg'unligi, filigran, shabaka, etnodesign, madaniy meros, milliylik, estetik qimmat, zargarlik maktablari.

ANNOTATION: This scientific article examines the development stages of traditional jewelry art, the legacy of historical jewelry schools, and the synthesis of traditional craftsmanship with contemporary design principles. Jewelry pieces are analyzed not merely as decorative accessories, but as significant cultural objects reflecting national identity, aesthetic values, and historical memory. The article highlights the specific techniques of Bukhara, Khiva, Samarkand, Tashkent, and Fergana jewelry schools (such as filigree, lattice work, embossing, and gemstone setting) and their modern adaptation in contemporary ethno-design.

KEYWORDS: jewelry art, modern design, harmony of traditions, filigree, lattice technique, ethno-design, cultural heritage, national identity, aesthetic value, jewelry schools.

АННОТАЦИЯ: В данной научной статье исследованы этапы развития традиционного ювелирного искусства, наследие исторических ювелирных школ и синтез традиционного мастерства с принципами современного дизайна. Ювелирные изделия рассматриваются не просто как декоративные украшения, но и как важнейшие культурные объекты, отражающие национальную идентичность, эстетические ценности и историческую память. В работе освещены специфические техники Бухарской, Хивинской, Самаркандской, Ташкентской и Ферганской ювелирных школ (филигрань, прорезная техника, чеканка, инкрустация камнями) и их современная адаптация в этнодизайне.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ювелирное искусство, современный дизайн,

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

гармония традиций, филигрань, ажурная техника, этнодизайн, культурное наследие, национальная идентичность, эстетическая ценность.

KIRISH: Zargarlik san'ati — insoniyat amaliy san'atining eng qadimiy, nafis va ma'naviy-estetik jihatdan teran yo'nalishlaridan biridir. O'zbekiston hududida zargarlik hunarmandchiligi bir necha ming yillik tarixga ega bo'lib, Buyuk Ipak yo'li chorrahasida joylashgan Buxoro, Xiva, Samarqand, Toshkent va Farg'ona kabi yirik madaniyat markazlarida o'ziga xos ijodiy maktablar shakllangan. Ushbu maktablar ustalarining mahorati tufayli yaratilgan taqinchoqlar va bezak buyumlari o'z davrining badiiy tafakkurini, ijtimoiy maqomini hamda ramziy dunyoqarashini o'zida mujassam etgan.

Yangi davrda, ya'ni jahon madaniyatida globalashuv va etnodesign yo'nalishi jadal rivojlanayotgan bir bosqichda zargarlik san'ati ham tub burilish davrini boshidan kechirmoqda. Zamonaviy zargarlik dizayni faqatgina an'anaviy naqshlarni va shakllarni ko'chirish emas, balki asriy qadriyatlarni zamonaviy estetik talablar, ixchamlik (minimalizm), qulaylik va texnologik innovatsiyalar bilan uyg'unlashtirishni talab etadi. Bugungi kunda iste'molchilar va san'atsevarlar tomonidan milliy ruhni saqlagan holda zamonaviy kiyim-kechaklar bilan kiyishga moslashtirilgan unikal zargarlik namunalari tobora yuqori baholanmoqda.

Maqolamda dolzarbligi shundaki, an'anaviy zargarlik usullarini saqlab qolgan holda ularni zamonaviy dizayn tamoyillari bilan uyg'unlashtirish mexanizmlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, milliy zargarlik brendlarini xalqaro maydonlarda targ'ib etish va ushbu san'at turining kelajakdagi rivojlanish istiqbollari belgilab berish muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI: Zargarlik san'atining tarixiy va estetik xususiyatlarini o'rganish bo'yicha mahalliy hamda xorijiy san'atshunos olimlar tomonidan salmoqli tadqiqotlar olib borilgan. O'zbekiston zargarlik san'ati tarixini tizimli tadqiq etishda D.A. Fxreus, D.A. Chirkov, P.A. Goncharova hamda L.I. Rempel va G.A. Pugachenkovalarning ilmiy ishlari fundamental nazariy poydevor hisoblanadi. Ularning izlanishlarida Buxoro, Xiva hamda Qo'qon xonliklari davridagi zargarlik maktablarining badiiy xususiyatlari, taqinchoqlarning ijtimoiy-ramziy funksiyalari va tipologiyasi atroflicha yoritilgan.

O'zbekiston zamonaviy san'atshunosligida zargarlik buyumlaridagi naqshlar semantikasi hamda amaliy san'at sintagmasini A.A. Hakimov va S.S. Bulatovlar chuqur tahlil etganlar. Ularning ta'kidlashicha, an'anaviy zargarlikdagi islmiy va geometrik naqshlar faqatgina estetik bezak emas, balki qadimiy e'tiqodiy va kosmologik tasavvurlarning vizual ifodasidir. Xorijiy etnodesign va zamonaviy zargarlik nazariyasida esa G. Taylor va E. Lucie-Smith kabilar an'anaviy hunarmandchilik unsurlarini zamonaviy zargarlik brendlariga integratsiya qilish mexanizmlarini tadqiq etishgan.

Tadqiqot metodologiyasi: Ushbu tadqiqot jarayonida kompleks ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi: birinchidan, tarixiy-qiyosiy metod orqali an'anaviy va

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

zamonaviy zargarlik usullari chog'ishtirildi; ikkinchidan, san'atshunoslik-semantik tahlil usulida zargarlik buyumlaridagi naqshlar va formalar ma'nosi ochib berildi; uchinchidan, etnodesign tamoyillaridan kelib chiqib zamonaviy zargarlik buyumlarining kompozitsion va ergo-estetik xususiyatlari sintez qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: O'tkazilgan ilmiy va amaliy tahlillar natijasida milliy zargarlik san'atida an'ana va zamonaviylik uyg'unligining bir necha asosiy tendensiyalari hamda texnologik model shakllanganligi aniqlandi: Texnologik va konstruktiv sintez: An'anaviy zargarlik maktablariga xos bo'lgan filigran (shabaka, to'rsimon simli ishlov), bosma (shtamp), o'yma (gravirovka) va donadorlik (zern) usullari zamonaviy zargarlik korxonalari hamda dizaynerlar tomonidan 3D-modellashtirish va lazerli ishlov berish texnologiyalari bilan uyg'unlashtirilmoqda. Bu esa nihoyatda nozik va murakkab milliy naqshlarni yuqori aniqlikda va yengil vaznda ishlab chiqarish imkoniyatini beradi.

Badiiy-kompozitsion va shakliy transformatsiya: Zamonaviy dizaynerlar an'anaviy "Zebigardon", "Tillaqosh", "Bodom" va "Tilla-barg" kabi og'ir va murakkab kompozitsiyaga ega bo'lgan tarixiy taqinchoqlar elementlarini ixchamlashtirgan (minimalistik) holda zamonaviy uslubga moslashtirmoqda. Tarixda faqat to'y va marosimlarda kiyilgan taqinchoqlar bugungi kunda kundalik va ishchi kiyimlar bilan uyg'un kiyiladigan ixcham uzuklar, kulonlar hamda sirg'alar shakliga keltirilmoqda.

Semantik ma'no va semiotik yangilanish: An'anaviy zargarlikda yoqut, zumrad, feruza va aqiq toshlaridan ma'lum bir tumormandlik (asrovchi) va energiya manbai sifatida foydalanilgan bo'lsa, zamonaviy zargarlikda tabiiy toshlarning teksturasi va rangi kiyim-kechak turlari hamda ranglar psixologiyasiga mos holda tanlanmoqda.

Mezon / Xususiyat	An'anaviy Zargarlik	Zamonaviy Etnodesign Zargarligi
Kompozitsiya va Vazn	Katta hajmli, og'ir, murakkab va ko'p qatlamli buyumlar	Yengil, minimalistik, ergonomik va ixcham shakllar
Qo'llanilish Vazifasi	Asosan to'y, marosim va ijtimoiy maqom simvoli	Kundalik estetik aksessuar va uslubiy urg'u
Tayyorlanish Texnikasi	To'liq qo'l mehnati (soxtagarlik, qumga quyish)	Qo'l mehnati va 3D-modellashtirish, lazerli sintez

Muhokama jarayonida ko'rinadiki, an'anaviy zargarlik san'atining zamonaviy dizayn bilan uyg'unlashuvi milliy madaniyatning saqlanib qolishi va rivojlanishidagi asosiy katalizatoridir. An'analardan uzilib qolgan zamonaviy dizayn o'zining milliy o'zligini yo'qotadi, aksincha, zamonaviy texnologiya va talablarni inkor etgan an'anaviy

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

zargarlik esa faqat muzey eksponatiga aylanib qolish xavfi ostida bo'ladi. Shu sababli, har ikki yo'nalishning organik sintezi etnodesign sohasining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

XULOSA: Ushbu tadqiqotim natijasida milliy zargarlik san'ati va zamonaviy etnodesign uyg'unligining nazariy hamda amaliy asoslari umumlashtirildi. Tadqiqot davomida olingan asosiy xulosalar quyidagilardan iborat:

Tarixiy-madaniy merosning o'rni: Milliy zargarlik san'ati uzoq asrlik boy madaniy merosimizning ajralmas qismi bo'lib, unda saqlanib qolgan bezak naqshlari, formalar va texnik usullar o'zbek xalqining estetik va ma'naviy dunyoqarashini aks ettiradi. Ushbu an'analarni bugungi zamonaviy dizaynda saqlab qolish va boyitish etnodesign sohasining ustuvor vazifasidir.

Texnologik va badiiy sintez: An'anaviy zargarlik texnikalari (filigran, o'yma, donadorlik) hamda zamonaviy raqamli dizayn (3D-modellashtirish, 3D-printing va lazerli sintez) texnologiyalarining o'zaro integratsiyasi zargarlik buyumlarini ishlab chiqarish samaradorligini va mahsulot sifati hamda aniqligini sezilarli darajada oshiradi.

Amaliy va bozorbop tushunchalar: Zamonaviy iste'molchi ehtiyojlariga mos ravishda an'anaviy og'ir va murakkab kompozitsiyaga ega taqinchoqlarni minimalistik va ergonomik shakllarga transformatsiya qilish orqali milliy brend mahsulotlarini xalqaro bozorda ommalashtirish imkoniyati yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hakimov A.A. O'zbekiston amaliy san'ati va dizayni: an'analar va zamonaviylik. – Toshkent: San'at, 2018. – 240 b.
2. Bulatov S.S. O'zbek xalq amaliy san'ati va naqshshunoslik semantikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 312 b.
3. Rempel L.I. Chainik i piala: Iz istorii ornameta i prikladnogo iskusstva. – Tashkent: Izdatel'stvo literatury i iskusstva, 1989. – 180 s.
4. Pugachenkova G.A., Rempel L.I. Ocherki iskusstv Sredney Azii. – Moskva: Iskusstvo, 1982. – 288 s.
5. Goncharova P.A. Yuvelirnoye iskusstvo Uzbekistana: Istoriya i traditsii. – Tashkent: Fan, 1977. – 156 s.
6. Taylor G. Modern Jewelry Design and Ethnic Heritage: Integration and Aesthetics. – London: Routledge, 2021. – 215 p.
7. Lucie-Smith E. Craft and Design in the Modern World. – New York: Thames & Hudson, 2019. – 304 p.
8. Abduraimova M.A. Zargarlik buyumlarida etnodesign va kompozitsion yechimlar. // *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*. – 2026. – Vol. 5. – Pp. 48–52.

